

УДК 347.962+340.12

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.1.44>

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КЛАСИФІКАЦІЇ ПРАВОВИХ ВИСНОВКІВ ВЕРХОВНОГО СУДУ.

Перелигіна Р.В.,*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального права та процесу,
Київський університет права НАН України***Адамчук Н.В.,***аспірант Приватного вищого навчального закладу
«Європейський університет»*

Перелигіна Р.В., Адамчук Н.В. Методологічні засади класифікації правових висновків Верховного Суду.

Актуальність теми зумовлена зростанням ролі правових висновків Верховного Суду у забезпеченні передбачуваності та послідовності судової практики, а також у реалізації права на касаційне оскарження. В умовах трансформації правової системи та посилення судової правотворчості особливого значення набуває питання їх науково обґрунтованої класифікації. Попри наявність окремих спроб систематизації, у науковій літературі відсутній комплексний підхід, який би охоплював не лише традиційні критерії поділу (суб'єктний склад, галузеву належність, юридичну силу, функціональне призначення), а й динамічні характеристики правових позицій, зокрема їхню стабільність, взаємозв'язок із касаційними фільтрами та вплив на подальший розвиток правозастосовної практики.

Метою статті є формування методологічно узгодженої системи класифікації правових висновків Верховного Суду, зокрема, у їх значенні як касаційного фільтра, що дозволяє більш повно оцінити їх роль у забезпеченні єдності судової практики та правової визначеності. Методологічну основу дослідження становить поєднання герменевтичного, порівняльно-правового та системного підходів, що дає змогу проаналізувати природу правових висновків у контексті як доктрини, так і практики.

У ході дослідження доведено, що правові висновки мають багаторівневу природу, яка поєднує їхню орієнтаційну, регулятивну та правотворчу функції. Запропонована типологія передбачає диференціацію за а) пріоритетністю застосування; б) ступенем первинності або правотворчої новизни; в) глибиною впливу на систему позицій; г) характером новизни тлумачення; д) структурою аргументації. Обґрунтовано, що стабільність та передбачуваність таких висновків є запорукою належного виконання Верховним Судом своєї конституційної місії.

Перспективи подальших досліджень убачаються у розробленні інструментарію оцінки ефективності правових висновків, зокрема щодо їхньої здатності забезпечувати уніфікацію судової практики, а також у порівняльному аналізі підходів до типологізації судових позицій у різних правових системах.

Ключові слова: Верховний Суд, правові висновки, класифікація, судова практика, єдність правозастосування, касаційне оскарження, судова правотворчість, правова визначеність.

Perelyhina R.V., Adamchuk N.V. Methodological foundations of the classification of Supreme Court legal conclusions.

The relevance of the topic is determined by the growing role of the Supreme Court's legal conclusions in ensuring the predictability and consistency of judicial practice, as well as in safeguarding the right to cassation appeal. In the context of the ongoing transformation of the legal system and the intensification of judicial lawmaking, the issue of their scientifically grounded classification acquires particular significance. Despite certain attempts at systematization, the scholarly literature still lacks a comprehensive approach that would encompass not only traditional criteria of classification (such as the subject composition, branch affiliation, legal force, and functional purpose), but also the dynamic characteristics of legal positions, including their stability, interrelation with cassation filters, and impact on the further development of law enforcement practice.

The purpose of the article is to develop a methodologically coherent system for classifying the legal conclusions of the Supreme Court, particularly in their capacity as a cassation filter, which enables a more comprehensive assessment of their role in ensuring the consistency of judicial practice and

legal certainty. The methodological framework of the study is based on a combination of hermeneutic, comparative-legal, and systemic approaches, which make it possible to analyze the nature of legal conclusions in the context of both doctrine and judicial practice.

The study demonstrates that legal conclusions have a multilayered nature, combining their orientational, regulatory, and lawmaking functions. The proposed typology involves differentiation according to: a) priority of application; b) degree of originality or lawmaking novelty; c) depth of influence on the system of legal positions; d) nature of interpretative novelty; and e) structure of argumentation. It is substantiated that the stability and predictability of such conclusions constitute the foundation for the proper fulfillment of the Supreme Court's constitutional mission.

Prospects for further research lie in the development of tools for evaluating the effectiveness of legal conclusions, in particular their capacity to ensure the unification of judicial practice, as well as in a comparative analysis of approaches to the typology of judicial positions in different legal systems.

Key words: Supreme Court, legal conclusions, classification, judicial practice, consistency of law enforcement, cassation appeal, judicial lawmaking, legal certainty.

Постановка проблеми. Актуальність вказаної роботи полягає в необхідності системного осмислення ролі правових висновків Верховного Суду у забезпеченні єдності судової практики та реалізації права на касаційне оскарження. Незважаючи на значний масив наукових праць і численні судові постанови, відсутня узагальнена класифікація правових висновків, яка враховувала б не лише традиційні критерії, запропоновані доктриною – суб'єктний склад, галузеву приналежність, юрисдикційно-галузевий контекст, юридичну силу, затребуваність та функціональне призначення – а й динамічні характеристики правових позицій, їх взаємозв'язок із касаційними фільтрами та ступінь впливу на подальше застосування норм права. У сучасних умовах трансформації правової системи та поширення практики активного формування єдиної судової доктрини дослідження таких аспектів набуває особливої значущості, оскільки дозволяє підвищити передбачуваність правозастосування, забезпечити стабільність судових рішень і уникнути конфліктів у практиці різних палат Верховного Суду.

Мета проведеного дослідження полягає у формуванні комплексного підходу до типологізації правових висновків Верховного Суду, що враховує їхню функціональну роль у системі касаційного провадження, зокрема, у їх значенні як касаційного фільтра. Такий підхід спрямований на створення методологічного інструментарію для правозастосувачів, що дозволяє коректно орієнтуватися у судовій практиці та ефективно реалізовувати право на касаційне оскарження, зокрема при наявності суперечливих або відступаючих правових позицій, забезпечуючи послідовність, узгодженість та системність судових рішень.

Стан опрацювання проблематики. У науковій літературі проблематика класифікації правових висновків Верховного Суду розроблена фрагментарно та не посідає провідного місця серед досліджень. Спроби виокремлення критеріїв та їх обґрунтування простежуються лише в обмеженій кількості наукових публікацій. Так, Н.Р. Бебечко зосереджується на суб'єктному складі, юридичній силі та функціональному призначенні висновків, виокремлюючи законопроектні та правореалізаційні їх різновиди. М.О. Деменчук пропонує класифікацію за юрисдикційно-галузевим контекстом, формою процесуального акта та специфікою зразкових справ, що формують стандарти правозастосування. Водночас, М.О. Власенко та А.В. Гриньова акцентують увагу на функціональному поділі правових позицій, розрізняючи їх як прояви судової правотворчості.

Виклад основного матеріалу. Аналіз підходів науковців та правозастосовної практики Верховного Суду дозволяє стверджувати про наявність відмінностей у статусі правових висновків Верховного Суду, зокрема за суб'єктом їх видання (позиції Верховного Суду України, попри те, що цей суд є правопопередником Верховного Суду, на практиці не мають такої ж значимості, як висновки останнього) та ієрархією (висновки Великої палати, об'єднаних палат, окремих палат тощо), а також за спеціальними темпоральними та казуальними обмеженнями, за якими використовуватися має найбільш «свіжий» висновок та висновок, щодо якого не здійснювалося відступлення [3]. Однак вищенаведені поділи навряд чи можна вважати вичерпними. Доцільним видається систематизувати наявні у доктрині класифікації правових висновків та доповнити їх власними міркуваннями.

І. Залежно від суб'єктного складу. Н.Р. Бебечко пропонує класифікацію правових позицій залежно від суб'єктів їх формування, виокремлюючи позиції колегій та палат Касаційного кримінального суду, його об'єднаної палати та Великої Палати Верховного Суду, яка має пріоритет у випадку конкуренції підходів, оскільки її функція полягає в уніфікації судової практики [1, с. 173]. Окрему увагу дослідниця звертає на позиції, викладені у формі окремих думок суддів, які, хоча й не мають обов'язкового характеру, репрезентують альтернативні підходи до тлумачення права, проте не можуть розглядатися як правові позиції Суду. Погоджуємося з висновками Н.Р. Бебечко у частині,

що міркування щодо застосування норм права, викладені у формі окремих думок суддів, не можуть вважатися правовими позиціями Верховного Суду. Однак вважаємо, що це відбувається не лише в силу формального положення закону щодо їх необов'язкового характеру та/або недотримання структури, але й з огляду на позицію самого Суду, який не посилається на окремі ухвали у своїх актах, що робить перші неактуальними для використання учасниками провадження при обґрунтуванні власної стратегії захисту [1, с. 173].

У цивільному касаційному процесі чинне законодавство встановлює багаторівневу систему внутрішньої юрисдикційної градації, що забезпечує стабільність і єдність практики шляхом передачі справ на розгляд палат чи Великої Палати у випадку необхідності відступу від попередніх висновків або наявності виключної правової проблеми. Така ієрархія формує субординацію висновків, де найнижчу силу мають позиції колегій, вищу – палат і об'єднаних палат, а найвищу – позиції Великої Палати, що відповідає завданню забезпечення єдності правозастосування [6; 15; 17; 19].

II. Смысловое розмежування правових позицій (висновків) Верховного Суду можливе й за критерієм їх галузевої приналежності. У цьому контексті обґрунтованим видається поділ таких позицій на дві основні категорії: ті, що стосуються питань матеріального права, та ті, що охоплюють аспекти процесуального регулювання [1, с. 173]. Вказаний поділ можна доповнити ще одним аспектом, виокремивши метаправові позиції Суду, які містять роз'яснення Верховного Суду щодо застосування загальних принципів права, доктрини і звичаю як джерел права тощо.

III. За юрисдикційно-галузевим контекстом. Відповідно до такої правової позиції можуть стосуватися кримінального, цивільного, адміністративного, господарського тощо процесів. Такий поділ дозволяє диференціювати підходи Верховного Суду залежно від характеру регульованих суспільних відносин та процесуального контексту, в якому виникає правова проблема. Вказаний критерій поділу логічно впливає із попереднього, запропонованого Н.Р. Бобечком, однак виокремлюється більшим зв'язком з конкретним видом судового процесу, наголошуючи на специфіці дії норм матеріального і процесуального права у різних галузях. Більш детально описана вказаний класифікаційний поділ є у дослідженні М.О. Деменчук. Науковиця також вважає за доцільне всередині цього поділу вести мову про внутрішню юрисдикційну диференціацію, розділяючи правові позиції, виловлені при тлумаченні загальної та особливої частини матеріальних кодексів [2, с. 98].

IV. Ще одним критерієм є юридична сила правової позиції (за Н. Бобечком – за юридичним значенням). У цьому аспекті вирізняють ті, що зберігають чинність, і ті, що втратили актуальність.

V. Окремо можна розглядати критерій затребуваності. Усталені позиції неодноразово підтверджуються в судовій практиці й відіграють роль стабільного орієнтира для правозастосувачів, тоді як рідко затребувані формулюються одноразово, але не втрачають значення для узгодженості практики, якщо залишаються незапереченими [1, с. 173].

VI. Залежно від функціонального призначення. Так, М.О. Власенко та А.В. Гриньова пропонують розмежовувати правові позиції на «законопроектні» та «правореалізаційні». Перші, як вважається, пов'язані з ініціюванням змін до законодавства (у т.ч. «судовий активізм»), а другі формуються у процесі вирішення конкретних справ і покликані усувати недоліки правового регулювання, виявлені під час застосування норм права (цит. за Н. Бобечком).

VII. Н.Р. Бобечко також вважає за можливе розрізнити правові позиції Верховного Суду, які підтверджують правильність висновків судів нижчого рівня, та такі, які видані задля розвитку правових позицій таких судів [1, с. 173]. М.О. Деменчук, у свою чергу, пропонує ділити правові висновки на такі, що підтверджують правові позиції судів нижчого рівня, та такі, що визнають їх хибними [2, с. 98]. Попри внутрішню логічність окреслених класифікацій, видається обґрунтованим поставити під сумнів їхню коректність. Ні законодавство, ні доктрина не наділяють суди першої та апеляційної інстанцій повноваженнями формувати правові висновки, оскільки останні покликані забезпечувати єдність практики, бути обов'язковими для врахування іншими судами та виконувати функцію інтерпретації права, що не властиво рішенням нижчих інстанцій. Водночас аналіз судових рішень цих інстанцій слугує вихідним матеріалом для формування Верховним Судом власної позиції. У цьому контексті більш доцільним видається розмежування висновків Верховного Суду на ті, що підтверджують правильність застосування норм права судами нижчих інстанцій, та ті, що фіксують допущені помилки.

VIII. М.О. Деменчук пропонує диференціювати правові позиції залежно від юридичного контексту їх формування, зокрема, позиції, сформульовані за результатами розгляду зразкових справ, та позиції, що постали в межах усіх інших проваджень, які розглядалися Верховним Судом. Варто зауважити, що такий поділ ґрунтується на особливому статусі зразкових справ як таких, що виконують функцію стандартизації правозастосування у типових ситуаціях, і тому має більшу правозастосовну інтенсивність [2, с. 97].

Іншим підходом до класифікації правових позицій, запропонованим М. Деменчук, є критерій процесуальної форми акту, у якому вони втілюються. Авторка виокремлює позиції, що містяться у постановах, та ті, що викладені в ухвалах. На наш погляд, така диференціація потребує уточнення з огляду на чинне процесуальне законодавство: відповідно до ч. 4 ст. 263 ЦПК України, саме постанови Верховного Суду є джерелом обов'язкових висновків щодо застосування норм права. Висновки, викладені в ухвалах, переважно стосуються питань відкриття чи відмови у відкритті провадження та касаційних фільтрів, зокрема оцінки формальних вимог скарги та відповідності аргументації заявника підставам касаційного оскарження. Водночас, практика свідчить, що ухвали рідко містять детальний аналіз підставності звернення, обмежуючись констатацією відповідності вимогам або їх відсутності; більш ґрунтовне тлумачення норм і виявлення неправильного застосування права надається вже у постановах, що підтверджує позицію щодо пріоритетності саме цих документів як носіїв правових висновків. Верховний Суд не відкидає можливості наявності правових позицій у своїх ухвалах. Ілюстративним прикладом є аналіз постанови від 14 листопада 2024 року у справі № 295/8538/20. У пункті 31 постанови зазначено, що «Велика Палата Верховного Суду у постанові від 25 вересня 2024 року у справі № 490/9587/18 (провадження № 14-29цс24) не встановила підстав для відступу від правових висновків, викладених в ухвалі Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 19 січня 2024 року у справі № Б-24/129-08...» [18].

Правові висновки Верховного Суду можуть бути класифіковані за низкою взаємопов'язаних критеріїв, які відображають як їхню функціональну роль у правовій системі, так і характер суддівської аргументації. Пропонована нами класифікація має на меті охопити різноманітні прояви правових висновків, зокрема через їх зв'язок з фільтрами касації.

1] Залежно від пріоритетності застосування: ті, які застосовуються першочергово та ті, які застосовуються, якщо нема підстав для їх незастосування.

Наприклад, при розгляді справи Суд дійде до висновків про відсутність порушеного права заявника. Вказане має наслідком посилання Верховного Суду на те, що відсутність порушення прав та законних інтересів позивача є самостійною, достатньою підставою для відмови у позові (така правова позиція викладена, зокрема, у постановах Верховного Суду від 04.12.2019 у справі № 910/15262/18, від 03.03.2020 у справі № 910/6091/19). Поряд з цим у названих постановах Верховного Суду також відзначено, що «у разі з'ясування обставин відсутності порушеного права позивача (що є самостійною, достатньою підставою для відмови у позові), судам не потрібно вдаватись до оцінки спірного правочину на предмет його відповідності положенням законодавства». Детально вказане прописано у постанові від 29 серпня 2023 року № 910/5958/20 [16].

Вказану проблему можна ще розширити: за висновком Суду, у межах приватноправового регулювання законодавець установлює вичерпний перелік підстав для відмови в судовому захисті цивільного права чи інтересу, серед яких переважають матеріально-правові критерії допустимості судового звернення. Йдеться, зокрема, про вже згадану встановлену судом відсутність порушеного суб'єктивного права або охоронюваного законом інтересу, що обґрунтовує відмову в задоволенні позовних вимог; про вчинення особою дій, які суперечать засаді добросовісності та виражають зловживання правом; про використання способу захисту, що є непропорційним або неадекватним характеру порушення; а також про вплив позовної давності як чинник, що за наявності відповідного заперечення позбавляє особу процесуальної можливості реалізувати право на судовий захист [8].

На практиці це призводить до того, що суд надає перевагу правовим висновкам, які стосуються відсутності порушеного права, і відповідно, не аналізує ті правові позиції або висновки, на неодавнє застосування чи проблемність яких посилався заявник.

2] Залежно від ступеня первинності або правотворчої новизни формулювання: первинні правові висновки; правові висновки, що становлять відступ від раніше сформованої правової позиції та висновки, що становлять відступ від раніше здійсненого відступу.

У сфері відступлення права вимоги Верховний Суд поступово уточнює імперативність норми, надаючи їй гнучкого змісту. Так, у постанові від 16 березня 2021 року у справі № 906/1174/18 Суд відійшов від висновку 2018 року щодо виключності спеціалізованих фінансових установ як кредиторів, дозволивши відступлення за умов ліквідації первісного кредитора. При цьому основна логіка попередньої позиції збереглася. Спроби ширшого перегляду практики, як у постанові від 8 листопада 2023 року у справі № 206/4841/20, були визнані необґрунтованими [9].

3] Залежно від глибини втирання в існуючу систему правових позицій:

- правові висновки, що становлять нововведення;
- правові висновки, що конкретизують чинну правову позицію;
- правові висновки, що замінюють раніше сформовану позицію [4];

– правові висновки, що повертаються до раніше сформованого, але згодом зміненого правозастосування.

4] За критерієм новизни правотлумачення:

– інноваційні, тобто такі, де вперше сформульовану правову позицію щодо застосування певної правової норми або правового інституту. Вони утворюють новий орієнтир для правозастосування (наприклад, відступ від попередньої практики або відповідь на раніше не вирішену правову проблему).

Таким, як приклад, можна назвати Постанову Верховного Суду від 13 червня 2024 року у справі № 520/21316/23, де зазначено про недосконалість та неузгодженість термінів у нормативно-правових актах стосовно питання, яким документом підтверджується необхідність здійснення постійного догляду та який орган має право видавати цей документ. У цій постанові Суд не лише розмежував поняття медичної довідки та висновку, але й висловився щодо необхідного змістовного наповнення документу для підтвердження юридичного факту [13].

– Консолідаційні, тобто такі, що лише підтверджують або розвивають вже усталені позиції, не змінюючи їх суті. Вони мають виключно інструментальну цінність у забезпеченні єдності судової практики.

5] За структурою:

– загальні (логічні). Мова йде про ті висновки, які дедуктивно виводяться з правової норми на основі встановлених фактів;

– казуальні (ситуативні) – сформовані у результаті детального аналізу самої ситуації. Такі висновки зачасти є відступленням від традиційного застосування норм та пов'язані з необхідністю зміни подальшої практики правозастосування.

У контексті вищенаведеного поділу варто згадати правову позицію Суду у справі від 26 червня 2019 року № 584/1517/16-ц. Суд оцінив пункт 21 постанови Пленуму від 30 травня 2008 року № 7, зазначивши, що особа, яка перебуває у законному шлюбі з іншою особою, не може вважатися членом іншої сім'ї. Відтак, навіть у випадку, якщо особа більше п'яти років постійно проживала, мала спільний побут, здійснювала догляд за особою, навіть тієї ж статі, що заявник, сам факт перебування у іншому шлюбі виключає можливість встановлення факту проживання однією сім'єю та спадкування як спадкоємець четвертої черги [10]. Втім, у наступних подібних справах, Верховний Суд прямо або побічно зазначає, що це правило не поширюється щодо інших осіб, які перебувають у зареєстрованому шлюбі з іншою особою, але проживали однією сім'єю зі спадкодавцем на інших засадах, ніж фактичні шлюбні відносини [11].

– Аксіологічні (ціннісно орієнтовані). Це такі, які засновані на переважанні принципів і цілей права над формальним тлумаченням норми; найчастіше фігурують у справах зі складною етичною або суспільною складовою.

Як приклад вкажемо актуальну на сьогоднішній день позицію Верховного Суду щодо незазначення (приховування) учасником Конкурсу на заняття посади судді певної інформації щодо себе, а саме факту того, що особа набула громадянства РФ. У пункті 148 Постанови Суд зазначив «Отож з точки зору звичайної розсудливої, законслухняної та поінформованої людини, незазначення кандидатом на посаду судді інформації про набуття громадянства російської федерації чи просто перебування такої особи в громадянстві російської федерації – країни, яка вчиняє воєнні злочини проти Українського народу ... не можуть свідчити про добросовісність кандидата на посаду судді» [5].

Ще одним прикладом останнього може слугувати правова позиція Верховного Суду у справі від 25 лютого 2025 року № 562/635/24, відповідно до якої визнання позову у справі про позбавлення батьківства та відсутність заперечень проти позбавлення батьківських прав, не може слугувати підставою для задоволення позову, так як «відмова батьків від дитини є неправозгідною, суперечить моральним засадам суспільства та не відповідає інтересам дитини» [12]. Ще одним із подібних випадків є посилання суду на документи, наприклад, Кодекс наукової етики Української федерації вчених (2005 рік) та Етичний кодекс ученого України (2009 рік), які не є нормативними документами, однак які містять перелік етичних норм, прийнятних у науковій спільноті [14].

Висновки. Серед класифікаційних підходів, запропонованих у доктрині, найчастіше згадуються критерії, що враховують суб'єктний, галузеву приналежність, юрисдикційно-галузевий контекст, юридичну силу, затребуваність у практиці та функціональне призначення, що дозволяє більш повно оцінити їх роль у забезпеченні єдності судової практики та правової визначеності.

Пропонуємо наступну методологічно узгоджену систему класифікації правових висновків Верховного Суду, зокрема, у їх значенні як касаційного фільтра: (а) за пріоритетністю застосування (ті правові висновки, що застосовуються завжди в першу чергу та ті, що беруться до уваги лише за відсутності підстав для першочергових висновків); (б) за ступенем первинності або правотворчої новизни (первинні (оригінальні) правові висновки; висновки, які відступають від попередньої позиції; висновки, що відступають від уже здійсненого відступу); (в) за глибиною впливу на систему позицій (повністю нові орієнтири (нововведення); конкретизація чинних позицій; повна заміна

раніше сформульованих позицій; повернення до колишніх підходів після їхнього змінення); (г) за характером новизни тлумачення (інноваційні та консолідаційні); (д) за структурою аргументації (загальні, казуальні та аксіологічні (ціннісно-орієнтовані)).

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на створення методологічного та аналітичного інструментарію для оцінки ефективності правових висновків, зокрема їхньої здатності забезпечувати уніфікацію судової практики, а також на проведення порівняльного аналізу підходів до типологізації судових позицій у різних правових системах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бобечко Н.Р. Поняття, ознаки, значення та класифікація правових позицій Верховного Суду у кримінальному провадженні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 2. С. 170–174.
2. Деменчук М.О. Роль Верховного Суду у забезпеченні єдності судової практики: монографія. Одеса: Фенікс, 2019. 176 с.
3. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі від 08 червня 2021 року № 906/1336/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98235822>.
4. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі від 12 червня 2024 року № 756/11081/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119776617>.
5. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі від 8 травня 2025 року № 990/143/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127680291>.
6. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у справі від 13 лютого 2019 року № 130/1001/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79957847>.
7. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у справі від 15 серпня 2023 року № 2/267/840/13. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112967346>.
8. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у справі від 8 листопада 2023 року № 761/42030/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114834992>.
9. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у справі від 20 грудня 2023 року № 759/2606/19-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115898888>.
10. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у справі від 26 червня 2019 року № 584/1517/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82857889#>.
11. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у справі від 09 жовтня 2024 року № 522/21808/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122407046>.
12. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у справі від 25 лютого 2025 року № 562/635/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125435184>.
13. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у справі від 13 червня 2024 року № 520/21316/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119722807>.
14. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у справі від 03 червня 2025 року № 560/8264/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127846893>.
15. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду у справі від 18 січня 2021 року № Б-23/75-02. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94194208>.
16. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду у справі від 29 серпня 2023 року № 910/5958/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113203817>.
17. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду у справі від 17 січня 2024 року № 932/9029/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116388652>.
18. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду у справі від 14 листопада 2024 року № 295/8538/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123061201>.
19. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду у справі від 29 вересня 2021 року № 166/1222/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100179012>.